

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Mitt, arresten Västerås, den 19 och 20 september 2022

Inspektionen i korthet: I protokollet gör JO uttalanden om ett antal förhållanden som noterades vid inspektionen, bl.a. barn som placeras i arresten, organisationen och bemanningen och om den information som ska lämnas till de intagna.

JO konstaterar inledningsvis att barn hålls i förvar i arresten i andra fall än som medges i lagstiftningen, vilket är fullständigt oacceptabelt.

Vidare konstaterar JO att Polismyndigheten i alltför stor utsträckning lämnat över ansvaret för den dagliga verksamheten till arrestvakter som är anställda i ett bevakningsföretag och att ansvariga stationsbefäl generellt sett inte har de förutsättningar och den kunskap som krävs för att ha kontroll över arrestverksamheten.

Det saknas skriftliga rutiner om den information som ska lämnas till de intagna. JO uttalar att Polismyndigheten snarast bör säkerställa att det finns sådana rutiner och att personalen i arresten känner till de nationella styrdokumenterna.

Sammanfattningsvis konstaterar JO att det vid inspektionen uppmärksammades ett flertal brister, varav vissa var av en sådan karaktär att de på ett betydande sätt påverkar möjligheterna att bedriva en trygg och rättssäker arrestverksamhet. Detta är enligt JO allvarligt.

Särskilt allvarligt ser JO på att många barn hållits i förvar i arresten och att de som arbetar i arresten inte tycks ha en tillräcklig kännedom om vad som gäller för barn som tas in i en arrest. Polismyndigheten måste säkerställa att barn som är gripna eller anhållna inte hålls i förvar i en arrest i andra fall än de som medges i lag.

Polismyndigheten behöver även i övrigt komma till rätta med de brister som JO tagit upp i protokollet.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Per Lennerbrant genomförde biträdande enhetschefen Helena Levin den 19 och 20 september 2022 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Mitt, arresten Västerås. Vid inspektionen deltog även enhetschefen Gunilla Bergerén samt föredragandena Mattias Karlsson (protokollföreläsare) och Clara Ljunggren.

Inspektionen inleddes med att lokalpolisområdeschefen AA, tf. kanslichefen BB och stationsbefälet CC kortfattat presenterade verksamheten. Därefter förevisades arresten och delar av lokalerna fotograferades. JO:s medarbetare

gjorde en översiktlig granskning av bl.a. checklistor, rutiner och av utskrifter ur Polismyndighetens digitala arrestförteckning, DAF. JO:s medarbetare samtalade med tre polisanställda, varav två stationsbefäl, samt med tre arrestvakter anställda av ett bevakningsföretag. Vidare samtalade JO:s medarbetare med en intagen i arresten.

Inspektionen avslutades med en genomgång där företrädare för Polismyndigheten gavs möjlighet att kommentera vissa av de iakttagelser som JO:s medarbetare hade gjort. Vid genomgången närvarade lokalpolisområdeschefen AA, tf. kanslichefen BB och stationsbefälet DD.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s hemsida.

Inspektionen är en del i Opcat-verksamhetens tematiska inriktning under 2022 mot frihetsberövade barn och unga (personer under 21 år). Vid inspektionen granskades i vilken omfattning, var och under vilka förhållanden barn hålls i förvar i arresten.

Verksamhetsstället inspekterades senast av JO den 24 november 2015, vilket också skedde inom ramen för Opcat-uppdraget (se JO:s protokoll i dnr 6445-2015).

Uttalanden av JO Per Lennerbrant med anledning av inspektionen

I anslutning till protokollet finns uttalanden av JO Per Lennerbrant.

Iakttagelser vid inspektionen

Vid inspektionen gjorde JO:s medarbetare i huvudsak följande iakttagelser.

Organisation och uppdrag

Arresten ligger i polishuset i centrala Västerås och är öppen dygnet runt alla dagar i veckan. Nuvarande arrestlokaler är byggda 1963.

Vid inspektionen kom det fram att det finns långt gånga planer på att bygga ett nytt polishus med arrest i Västerås som Polismyndigheten ska kunna flytta in i 2025/2026. Sedan 2015 finns inget häkte i Västerås men det finns planer på att bygga ett nytt häkte i anslutning till det nya polishuset. Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Västerås.

Bemanning och personalens kompetens

Vid arresten Västerås arbetar totalt en gruppchef och åtta stationsbefäl. Gruppchefen är personalansvarig för stationsbefälen. Ett av stationsbefälen är i tjänst dygnet runt alla dagar i veckan.

Ett privat bevakningsföretag, Avarn Security AB (Avarn), ansvarar för bemanningen av arrestvakter i arresten. Enligt avtalet mellan Polismyndigheten och Avarn ska arrestvakterna vara svenska medborgare och genomgått väktargrundutbildning steg 1 och 2, ha minst ett års erfarenhet från uppdrag som väktare eller arrestvakt och genomgått en säkerhetsprövning. Arrestvakterna ska vidare gå en särskild utbildning som organiseras av Polismyndigheten. Utbildningstiden är två veckor, varav en vecka på arbetsplatsen. Efter genomförd utbildning med godkänt resultat förordnas vakterna av Polismyndigheten att arbeta i arresten.

Stationsbefälet som är i tjänst har en arbetsledande funktion i förhållande till arrestvakterna och leder det operativa arbetet i arresten. Stationsbefälet gör förmansprövningar och beslutar om insättning i cell.

Stationsbefälet i Västerås ansvarar även för förmansprövning av frihetsberövade som tas in i arresterna Köping, Fagersta och Sala. Polisanställda uppgav att förmansprövningen på distans görs per telefon men att det skulle vara bra om den i stället kunde ske med ljud- och bildöverföring. Ett stationsbefäl berättade att denne sällan pratar direkt med den frihetsberövade vid förmansprövningen per telefon.

Enligt polisanställda går ett nytt stationsbefäl bredvid en erfaren kollega ett antal pass men får därutöver ingen särskild utbildning för arbetet i arresten. Stationsbefälets tjänsterum är placerat i en annan del av polishuset än arresten. Det ankommer på arrestvakterna att ta kontakt med stationsbefälet i frågor som rör de frihetsberövade. I samtal uppgav arrestvakter att det ser lite olika ut hur ofta stationsbefälet är i arresten och att vissa stationsbefäl främst är i arresten i samband med inskrivningar. Arrestvakterna uppgav att de har en bra kontakt med stationsbefälen. Den bilden bekräftades av uppgifter från polisanställda.

Vägledning för arbetet i arresten finns i Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet och i polisregion Mitts rutinbeskrivning för stationsbefäl och jourförundersökningsledare (PRM 2020:06). Det finns också en arbetsbeskrivning för arrestvakter i Västerås. Arrestvakterna uppgav i samtal med JO:s medarbetare att de arbetar utifrån denna arbetsbeskrivning och ser det som ett dokument som bevakningsföretaget tagit fram gemensamt med Polismyndigheten, eller i vart fall att arbetsbeskrivningen har tagits fram av företaget men godkänts av Polismyndigheten.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att det i Köping finns möjlighet till videolänk och att det planeras för att installera sådan utrustning även i behovsarresterna i Fagersta och Sala.

På fråga från JO:s medarbetare uppgav ledningen att myndigheten inte har tagit fram något lokalt rutindokument för arrestvakternas arbete i arresten. Arrestvakterna arbetar på uppdrag av stationsbefälet och ska inte ta några egna beslut. Arrestvakterna undervisas om innehållet i arresthandboken under den utbildning som Polismyndigheten organiserar. Den arbetsbeskrivning som upprättats är Avarns dokument men den gruppchef som var ansvarig för arresten har godkänt det.

Den fysiska miljön

Arrestlokalen består av tre våningsplan. Inskrivningsutrymmet och cellerna finns på markplan i anslutning till en parkering, från vilken den frihetsberövade förs in i arresten. Arresten har en korridor med åtta celler för gripna och anhållna (anhållningsceller) och åtta tillnyktringsceller. Därutöver finns en cell utan inredning och madrass samt utan tillgång till vatten och toalett. På våningsplanet ovanför finns kök och omklädningsrum för arrestvakter. Högst upp finns rastgårdar. Förflyttning mellan våningsplanen sker med hiss.

Cellerna i arresten har alla 5,7 kvadratmeters total golvyta och en takhöjd på 3,8 meter. Anhållningscellerna är utrustade med en brits, madrass, skrivbord och pall samt med toalettstol och handfat i plåt. Tillnyktringscellerna saknar brits, skrivbord och pall. Cellerna är försedda med fönster som medger ljusinsläpp. Det finns ingen anordning att reglera ljusinsläppet med. En någon centimeter bred springa löper mellan den fasta britsen i anhållningscellerna och cellväggarna. JO:s medarbetare noterade att de celler som förevisades bar spår av klotter och åverkan på ytskikt samt att tillsynsluckorna i celldörrarna är små och placerade högt upp. I samtal framförde en polisanställd att det inte är möjligt att se hela cellen genom tillsynsluckan och att en lösning på det problemet skulle kunna vara att installera speglar i cellerna. En av anhållningscellerna och den cell som inte har någon inredning har dock celldörrar med större glaspartier som gör att det går att se hela cellen.

I arresten finns tre rastgårdar med en golvyta på ungefär 15 kvadratmeter vardera. De är omgärdade av höga väggar på samtliga sidor. Det är således inte möjligt att se ut eller få en överblick över omgivningarna. En intagen på rastgården kan få skydd mot nederbörd eftersom delar av takytan är täckt av ett genomskinligt plasttak.

Enligt polisanställda och arrestvakter finns det problem med lyhörda celler och hög ljudnivå i arresten. Polismyndigheten har försökt komma till rätta med dessa problem. En akustiker har varit på besök och ljudabsorberande plattor har installerats i taket i korridoren med cellerna. Det har sänkt ljudnivån. I en cell har celldörren bytts. Det hjälpte dock föga och var dyrt. Intagna kan fortsatt kommunicera med och störa varandra, främst genom ventilationen och avloppssystemet.

Vid den avslutande genomgången uppgav ledningen att lokalerna är gamla och inte optimala för arrestverksamhet. Det har vidtagits åtgärder för att förbättra

bl.a. akustik och lyhördhet men nu finns det inte så mycket mer att göra för att förbättra lokalerna. Ledningen såg fram emot det nya polishuset med arrest och att det byggs ett häkte i Västerås.

Information om rättigheter

I samtal med polisanställda och arrestvakter kom det fram att intagna underrättas om grunden för frihetsberövandet av den ingripande polispatrullen. Vid säkerhetsbedömningen inför insättning i cell går även stationsbefälet igenom denna. Det är vanligt att personer som är omhändertagna för berusning inte är mottagliga för att ta emot information. Det kan då förekomma att personerna informeras av arrestvakter först i samband med att de släpps.

Polismyndighetens informationsblad om rättigheter, Information till misstänkta och frihetsberövade, lämnas som regel av en polisanställd i samband med att den intagne anhålls. Om arrestvakterna uppmärksammar att det inte har gjorts brukar de ge den intagne ett informationsblad.

Arrestvakterna informerar de intagna muntligen om de dagliga rutinerna i arresten, t.ex. om mathållning, dusch och utomhusvistelse. Vakterna ska dokumentera i DAF att det har gjorts. Det finns inte någon skriftlig information om detta som lämnas till intagna. Stationsbefälen uppgav att de inte följer upp om arrestvakterna har informerat en intagen om rutinerna i arresten.

I polisregion Mitts rutinbeskrivning för bl.a. stationsbefäl nämns inget om att stationsbefälet har ett ansvar för att intagna informeras om sina rättigheter och de rutiner som gäller i arresten. I arbetsbeskrivningen för arrestvakter anges att det är den ingripande polispatrullen som ska dokumentera att en intagen informeras om sina rättigheter och att det är patrullen eller en utredare som ansvarar för korrekt pappershantering, vilket bl.a. innefattar att den anhållne ska få Polismyndighetens informationsblad om rättigheter. Det anges inte i arbetsbeskrivningen att arrestvakterna ska informera den intagne om de dagliga rutinerna i arresten. På en informationslapp som arresten tagit fram och satt upp på flera ställen i inskrivningsutrymmet står det dock att arrestvakterna informerar den intagne om signalanordningar och vilka rutiner som gäller för bl.a. mat och utomhusvistelse.

Vid den *avslutande genomgången* bekräftade ledningen att Polismyndighetens informationsblad om rättigheter lämnas till den intagne i samband med att han eller hon anhålls. Stationsbefälet har ansvaret för att den intagne informeras men det är den som tar emot beslutet om anhållande, vilket oftast är förhørsledaren, som är den som lämnar över informationsbladet.

Tillsyn av de intagna

I samtal med polisanställda och arrestvakter kom det fram att tillsynsfrekvensen normalt är 15 minuter för omhändertagna för berusning och 15 minuter för gripna den första timmen och därefter en gång i timmen. Anhållna ses normalt till en gång i timmen. Om det behövs beslutar stationsbefälet om ett tätare

tillsynsintervall i DAF. Enligt en arrestvakt kan arrestvakterna också få en särskild muntlig instruktion om en tätare tillsynsfrekvens än vad som framgår av DAF om stationsbefälet känner en oro för den intagnes tillstånd.

Utförd tillsyn dokumenteras med hjälp av ett elektroniskt system där en mobil enhet används för att scanna en QR-kod som sitter på celldörrens utsida, dvs. på den sida som är vänd mot arrestkorridoren. I systemet räknas tiden ned för tillsyn för respektive cell. I systemet finns en stor mängd förprogrammerade val som kan användas när tillsynen ska dokumenteras, t.ex. ”pratar” och ”står upp”. Arrestvakterna kan också göra noteringar i ett fritextfält. Enligt en arrestvakt görs sådana fritextupplysningar främst på en stationär dator. Tillsynssystemet är anslutet till DAF och stationsbefälet kan i realtid se arrestvakternas noteringar över tillsynen. En arrestvakt har tillgång till DAF avseende de som för tillfället är intagna i arresten och äldre ärenden i vilka arrestvakten gjort noteringar.

Arbetsbeskrivningen är inte uppdaterad utifrån att tillsynen dokumenteras elektroniskt. Av arbetsbeskrivningen framgår att en person omhändertagen med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m, LOB, ska kvarstanna i sex timmar och att beslut om förlängning till åtta timmar kan tas av stationsbefälet. När det är dags för frigivning ska en arrestvakt ringa till stationsbefälet som därefter beslutar om den intagne ska frigges eller inte. I samtal med arrestvakter kom det fram att de har uppfattat att ett omhändertagande enligt LOB är minst sex timmar och att det inte görs någon löpande omprövning av omhändertagandet. Enligt uppgifter från polisanställda och arrestvakter kommer stationsbefälen sällan till arresten för att kontrollera nykterhetsgraden på intagna som är omhändertagna för berusning efter att de satts in i en cell. De förlitar sig i stället på arrestvakternas bedömningar av när intagna är nyktra nog att släppas fria.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att det med anledning av vad som står i arrestvakternas arbetsbeskrivning om att ett omhändertagande enligt LOB är sex timmar finns skäl att förtydliga för personalen att stationsbefälet kontinuerligt ska göra en omprövning av omhändertagandet och att vakterna ska rapportera sina iakttagelser till stationsbefälet, t.ex. om en omhändertagen inte längre är påtagligt berusad. Ledningen konstaterade att det kan finnas en risk med att det används ett rutindokument, arbetsbeskrivningen, i arresten som en annan aktör tagit fram och att det finns skäl att överväga om Polismyndigheten ska upprätta ett eget dokument. Det kan dock även finnas risker med att ta fram ytterligare ett rutindokument, bl.a. skulle det kunna leda till att arrestvakterna inte tar del av något dokument.

Barn i arresten

Av de utskrifter ur DAF som JO:s medarbetare granskat framgår att det mellan den 1 juli 2021 och den 19 september 2022 hölls 32 barn i förvar i arresten. Det stora flertalet av dessa barn var gripna eller anhållna. En majoritet av barnen

hölls i förvar i arresten minst ett dygn och flera barn i två eller tre dygn. Under inspektionen fanns det inga barn intagna i arresten.

Det finns särskilda fält i DAF som ska fyllas i gällande placering av barn i arrest. I ett av fälten ställs frågan om vad som har gjorts för att undvika ett låst förvaringsrum som placering för barnet. I det stora flertalet av de ärenden som JO:s medarbetare granskade framgick det inte av dokumentationen att det hade gjorts några ansträngningar för att undvika att barnet placerades i cell.

I samtal med polisanställda kom det fram att barn som gripits kan sitta i ett förhörssrum i anslutning till arresten, på en bänk i arrestintaget eller i cell. Om barnet anhålls sätts det dock vanligtvis i en cell i arresten och stannar kvar där tills barnet blir frisläppt eller häktat och då flyttas till häktet. Det finns inte förutsättningar att hitta en annan placering än en cell i arresten för barn som anhålls. Det saknas häkte i Västerås och de häkten som finns i närområdet har sällan plats eller kan inte ta emot intagna som har restriktioner. Inte heller Statens institutionsstyrelse eller socialtjänsten kan ta emot barn med restriktioner och barn som anhålls har nästan alltid restriktioner. En polisanställd uppgav att lagändringen som trädde i kraft 1 juli 2021 och som innebär att barn får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt inte var förankrad i verkligheten och att den genomfördes utan att extra resurser tillsattes.

Polisanställda och arrestvakter uppgav att det inte finns några särskilda skriftliga rutiner när det gäller deras arbete med barn som hålls i förvar i arresten men att arbetssättet ändå är lite annorlunda, bl.a. sker tillsynen av barn i de flesta fall oftare, arrestvakterna pratar mer med barn och barn kan få möjlighet till fler utomhusvistelser.

Vid samtal med polisanställda och arrestvakter kom det fram att det finns en begränsad kännedom om beslutsstödet gällande placeringar av barn som tagits fram av Polismyndigheten (Information om författningsändring 6 a § LUL gällande placering av frihetsberövade barn och stöd för beslutsfattande, dnr A300.391/2021) samt om avsnittet beträffande frihetsberövade barn i Polismyndighetens arresthandbok och om bilaga 5 till handboken som berör bl.a. informationsöverlämning till barn och isoleringsbrytande åtgärder. Ett stationsbefäl sa sig inte alls känna till att Polismyndigheten har en handbok för arrestverksamheten.

Vid den *avslutande genomgången* bekräftade ledningen att ett barn som anhålls vanligtvis placeras i en cell i arresten. De andra häktena i området är fullt belagda och har varit det sedan årsskiftet. Det händer att det görs försök att hitta en annan placering när ett barn tas in i arresten eller under tiden ett barn är placerat i en cell men det finns sällan några andra alternativ. Häktena tar inte emot ett barn förrän det häktats. Häktet Salberga kommer inom kort att få restriktionsplatser och det är ledningens förhoppning att dessa ska kunna användas för att placera anhållna barn som har restriktioner.

Transportuppehåll

Under inspektionen mottog arresten ett transportuppehåll. Det var en häktad person som Kriminalvården transporterade från ett häkte till Värmlands tingsrätt för huvudförhandling. Han skulle äta lunch i arresten och stanna i ungefär 30 min. I samtal med JO:s medarbetare uppgav en polisanställd att personer som tas in för transportuppehåll inte skrivs in i DAF och att det inte finns någon möjlighet i DAF att göra det. Transportuppehållet antecknas på ett papper som kallas ”bricka” och som stationsbefälet använder bl.a. som backup för det fall DAF inte skulle fungera. På brickan antecknas alla som tas in i arresten, oavsett om de sitter på en bänk i arrestintaget eller i en cell. Brickan sparas inte. När det gäller säkerhetsbedömningen vid transportuppehåll uppgav en polisanställd att det ställs frågor till kriminalvårdarna om i vilket skick den frihetsberövade är i och t.ex. om han eller hon har allergier eller behov av särskild kost.

Enligt en arrestvakt kan tillsyn av personer som tas in för transportuppehåll ske beroende på hur länge personen blir kvar i arresten. Om det är ett längre uppehåll kan ett manuellt tillsynspapper användas.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Placering av barn i arresten

Den som inte har fyllt arton år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt (6 a § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL). Bestämmelsen trädde i kraft den 1 juli 2021.

I propositionen till bestämmelsen uttalades bl.a. följande. En polisarrest är inte anpassad efter de särskilda behov som ett barn har och en placering även tillfälligtvis i arresten bör undvikas eftersom det inte är en lämplig miljö för barn att vistas i. Förvar av barn i en polisarrest kan enbart komma i fråga i undantagsfall. (Se prop. 2019/20:129 s. 46 och 60).

Som exempel på när det kan vara absolut nödvändigt att hålla barn i förvar i polisarrest nämndes följande. Det kan röra sig om det fallet att det har inträffat en akut eller oförutsedd händelse, t.ex. att barnet uppträder på ett sätt som innebär en fara för barnet själv eller någon annan. Ett annat exempel är om de andra rum som polisen använder för förvaring av barn till följd av någon händelse som har varit svår att förutse eller påverka inte kan användas och det inte heller går att hitta någon annan lämplig förvaringsplats inom rimligt avstånd. Ytterligare ett exempel är att förvaring under bevakning i förhörssrum eller liknande inte är möjlig eftersom den personal som finns att tillgå behövs för en annan brådskande incident. För att det över huvud taget ska vara aktuellt att hålla ett barn i förvar i polisarrest krävs att det har gjorts särskilda ansträngningar för att finna ett rimligt och lämpligt alternativ, men att sådant alltså saknas. (Se samma proposition s 60 f.)

Enligt barnkonventionen ska det säkerställas att varje frihetsberövat barn behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder (se art. 37 c).

Bestämmelsen i 6 a § LUL och de tydliga intentioner som finns med lagstiftningen ställer krav på Polismyndigheten att planera och ha kapacitet för att flera, ibland många, barn samtidigt är gripna eller anhållna (se JO:s protokoll i dnr O 27-2021).

Sedan lagändringen den 1 juli 2021 har det hållits 32 barn i förvar i arresten Västerås, i flera fall i mer än ett dygn. Vid inspektionen kom det fram uppgifter om att ett barn som anhålls vanligtvis hålls i förvar i en cell i arresten tills det blir frisläppt eller häktas. Av protokollet framgår vidare att det bland polispersonalen finns en begränsad kännedom om Polismyndighetens beslutsstöd gällande placeringar av barn och att det sällan görs försök att hitta en alternativ placering.

Det som kom fram vid inspektionen förmedlar en bild av att stationsbefälen utgår från att det för ett anhållt barn inte kommer finnas förutsättningar för någon annan förvaringsplats än i en cell i arresten. Därför gör stationsbefälen inga ansträngningar för att finna en sådan förvaringsplats i varje enskilt fall. Jag vill därför stryka under att det enligt lagförarbetena alltså krävs att det har gjorts särskilda ansträngningar att finna ett rimligt och lämpligt alternativ för att det över huvud taget ska vara aktuellt att hålla ett barn i förvar i polisarrest.

Det gör mig bekymrad att ett så stort antal barn hållits i förvar i arresten i Västerås. De har placerats i lyhörda anhållningsceller i samma korridor som tillnyktringsceller och därmed i en miljö som lagstiftaren bedömt är olämplig för barn. Det är också bekymmersamt att stationsbefäl – som har uppgiften att besluta om insättning i cell i arresten – har begränsad kännedom om beslutsstödet gällande placeringar av barn. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att vad som enbart skulle komma i fråga i undantagsfall snarare är regel i arresten Västerås. Oavsett vad som är förklaringen till detta är det fullständigt oacceptabelt.

Information om rättigheter till barn och andra intagna

Vid inspektionen kom det fram att information till intagna om deras rättigheter som regel lämnas av polisanställda först i samband med att den intagne anhålls och att den intagne då får Polismyndighetens informationsblad om rättigheter. Det kom vidare fram att arrestvakterna ansvarar för överlämnandet av information till intagna om de dagliga rutinerna i arresten. Det saknas emellertid en skriftlig rutin där det tydligt framgår vem som ansvarar för att överlämna information till den intagne samt hur och när detta ska göras. Likaså saknas rutiner för uppföljning av att informationen överlämnats och att det dokumenteras att det gjorts.

Polismyndigheten är skyldig att redan i samband med att en intagen tas in i arresten informera denne om varför personen har frihetsberövats, om rättigheter och skyldigheter och de rutiner som gäller i arresten avseende t.ex. mathållning och personlig hygien. Det ska dokumenteras att informationen lämnats över. Informationen ska dessutom även lämnas skriftligen om inte särskilda skäl talar emot det och finnas tillgänglig för den intagne under hela frihetsberövandet. (Se 1 kap. 4 § PMFS 2015:7, FAP 102-1.)

Ett frihetsberövande är ett allvarligt ingrepp i den personliga friheten och det är mycket angeläget att den som har berövats friheten ges information om sina rättigheter i ett tidigt skede. Det är en förutsättning för att den frihetsberövade ska kunna göra sina rättigheter gällande. Jag är medveten om att det av bl.a. säkerhetsskäl inte alltid är lämpligt att lämna skriftlig information, t.ex. till en person som har omhändertagits för berusning. Ett alternativ till att lämna ut informationsbladet kan vara att sätta upp det på väggen eller dörren i cellen. (Se JO:s protokoll i dnr O 47-2019 och i dnr O 1-2020.)

När det gäller barn misstänkta för brott som frihetsberövats finns i bilaga 5 till Polismyndighetens handbok om arrestverksamheten en lista över åtgärder som ska vidtas. Där framgår bl.a. vilken information som barnet ska få och hur det kan säkerställas att barnet förstått informationen. I bilagan anges att Polismyndighetens informationsblad om rättigheter och eventuell annan skriftlig information ska gås igenom. I sammanhanget kan nämnas att i informationsbladet finns särskild information till den som är under 18 år. Av bilagan framgår vidare att barnet ska tillfrågas om det är något som han eller hon inte förstår i den skriftliga informationen och att det är av stor vikt att säkerställa att barnet förstår informationen. Språket ska anpassas till barnets utvecklingsnivå och det ska alltid kontrolleras att barnet förstår den muntliga och skriftliga information som ges. Vid behov ska informationen upprepas.

Jag vill understryka att alla som arbetar i arrestverksamhet ska ha en god kännedom om de rutiner som gäller för barn som tas in i arrest och finner det oacceptabelt att den personal som mina medarbetare samtalade med inte hade det.

Det är av grundläggande betydelse att arrestpersonalen anpassar sitt bemötande och informationsöverlämnandet till barnets mognadsgrad. Information till barnet bör som utgångspunkt ges skriftligen och muntligen vid flera tillfällen. Det kan nämnas att även för intagna som är 18 år eller äldre kan situationen vara så pass omtumlande att det kan finnas anledning att personalen vid behov påminner om bl.a. vilka rättigheter de har under tiden de vistas i arresten (se JO:s protokoll i dnr O 8-2020).

Polismyndigheten bör snarast säkerställa att det finns tydliga skriftliga rutiner för överlämnandet av information till barn och andra intagna i arresten och att den personal som arbetar i arresten känner till de nationella styrdokument som finns.

Organisation och bemanning

Av uppgifterna i protokollet får jag en bild av att det inte finns ett tillräckligt nära samarbete mellan arrestvakterna och stationsbefälen trots att de uppgett sig ha en bra kommunikation. Förutom att stationsbefälens tjänsterum ligger relativt långt från arresten, kom det fram att stationsbefälet sällan befinner sig på plats i arresten och att det har lagts ett stort ansvar på arrestvakterna att vid behov kontakta stationsbefälet.

Det är i och för sig naturligt att arrestvakterna, som sköter det löpande arbetet i arresten, vid behov kontaktar det ansvariga befälet, men självfallet ligger det på befälet att kontinuerligt hålla sig informerad om situationen i arresten så att han eller hon kan fatta korrekta beslut angående de intagna. Det kan t.ex. handla om beslut att ändra tillsynsfrekvensen, tillkalla läkare eller försätta omhändertagna på fri fot. (Se JO:s protokoll i dnr O 3-2020 och i dnr O 21-2021.)

Vid inspektionen kom det fram att arrestvakterna inte använder Polismyndighetens handbok om arrestverksamheten. Rätt tillämpad utgör den ett viktigt och bra hjälpmedel för bl.a. arrestvakterna men den behöver som regel kompletteras med lokala rutiner för en arrest (se JO:s protokoll i dnr O 2-2019).

I arresten Västerås har Polismyndigheten inte tagit fram några lokala rutiner utan godtagit att arrestvakterna arbetar utifrån bevakningsföretagets egen arbetsbeskrivning. Jag kan dock konstatera att myndigheten inte har någon kontroll över arbetsbeskrivningen och att den dessutom innehåller vissa felaktigheter och inte förefaller vara uppdaterad. Det är en självklarhet att Polismyndigheten ska ansvara för de rutindokument som gäller för arbetet i arresten.

Vidare kom det fram att stationsbefälen inte får någon särskild utbildning för arbetet i arresten och de har som tidigare nämnts endast en begränsad kännedom om viktiga rutinfrågor. Det är förvånande att ett stationsbefäl uppgett sig inte känna till Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten.

Det som kom fram vid inspektionen ger mig intrycket att Polismyndigheten i alltför stor utsträckning lämnat över ansvaret för den dagliga verksamheten i arresten till arrestvakterna från bevakningsföretaget och att stationsbefälen generellt sett inte har de förutsättningar och den kunskap som krävs för att ha kontroll över arrestverksamheten.

Det finns anledning för mig att på nytt betona att Polismyndigheten, även vid en avtalslösning med ett bevakningsföretag, givetvis har ansvaret för att arrestverksamheten sköts enligt gällande regelverk (se JO:s protokoll i dnr O 21-2021).

Den fysiska miljön

JO har tidigare riktat kritik mot en åklagare som hade spelat in samtal mellan tre medmisstänkta som var intagna i arresten Västerås. Enligt JO var det anmärkningsvärt att verksamheten vid anhållningsavdelningen i Västerås sedan lång tid fanns i lokaler som, enligt vad som hade kommit fram i ärendet, inte levde upp till de krav på ljudisolering som ställs i 2 § förordningen om utformningen av häkten och polisarrester. (Se JO 2019/20 s. 405.)

Av protokollet framgår att Polismyndigheten har försökt komma till rätta med de lyhörda cellerna och den höga ljudnivån i arresten men att de intagna trots det fortsatt kan kommunicera med och störa varandra.

Jag är medveten om att det finns långtgående planer på att uppföra ett nytt polishus i Västerås. Det dröjer ändå ett antal år innan det finns en ny arrest och i avvaktan på det behöver Polismyndigheten söka lösningar för ljudmiljön i den nuvarande arresten. Problem med lyhördhet kan medföra en rad allvarliga konsekvenser. Det kan ha en negativ påverkan på bl.a. de intagnas fysiska och

psykiska hälsa samt på Polismyndigheten möjligheter att upprätthålla tryggheten och säkerheten för de intagna, restriktioner och sekretessen (jfr JO:s uttalanden om lyhörda häktsceller i beslut och protokoll i dnr 8978-2020, 2475-2021 och 1362-2021).

Polismyndigheten bör vidare överväga att förse cellerna med speglar som gör det möjligt att se hela cellen vid tillsyn genom tillsynsluckorna i celldörrarna och med anordningar som medger reglering av ljusinsläpp. Vid en översyn av arrestlokalerna bör myndigheten även se över QR-kodens placering. Den nuvarande placeringen på celldörrens utsida innebär att tillsynen kan registreras i systemet utan att den intagne observerats direkt. Jag ser därför en risk med en sådan placering.

Omhändertagna för berusning

Vid inspektionen kom det fram att arrestvakterna följer ett rutindokument där det anges att omhändertagna för berusning ska vara omhändertagna åtminstone sex timmar och att stationsbefälet ska kontaktas när det är dags för frigivning.

Mot den bakgrunden vill jag framhålla att ett omhändertagande för berusning ska pågå så kort tid som möjligt och att det ska ske en kontinuerlig prövning av om förutsättningarna för ett fortsatt omhändertagande är uppfyllda.

Arrestvakterna har en viktig del i denna prövning eftersom de i samband med tillsynen ska kontrollera om det fortsatt finns grund för omhändertagandet och underrätta stationsbefälet om ändrade förhållanden. Som tidigare nämnts ligger det även på stationsbefälet att kontinuerligt hålla sig informerad om situationen i arresten så att han eller hon kan fatta korrekta beslut angående de intagna. (Se JO:s protokoll i dnr O 47-2019 och i dnr O 1-2020.)

Förmansprövning på distans

Vid inspektionen kom det fram att förmansprövningen avseende personer som tas in i behovsarresterna Köping, Fagersta och Sala genomförs av stationsbefälet i Västerås på distans per telefon.

JO har vid flera tillfällen uttalat att om förmansprövning behöver göras på distans bör den i första hand ske med ljud- och bildöverföring. Om prövningen ändå sker per telefon bör förmannen regelmässigt även tala direkt med den omhändertagne, om hans eller hennes tillstånd medger det. (Se t.ex. JO:s protokoll i dnr O 47-2019.)

Jag ser positivt på uppgifterna från ledningen för arresten Västerås att det finns utrustning för ljud- och bildöverföring i arresten Köping och att det planeras att installeras sådan utrustning i de två övriga behovsarresterna. Mot bakgrund av att förmansprövning av dem som tas in i arresten Köping förefaller genomföras per telefon vill jag dock uppmana Polismyndigheten att informera personalen om att det finns förutsättningar att använda ljud- och bildöverföring till denna arrest och att den utrustningen bör användas i första hand.

Transportuppehåll

Av protokollet framgår att det inte sker någon inskrivning i DAF av de frihetsberövade som tas in i arresten för transportuppehåll. Enligt en polisanställd ska det inte vara tekniskt möjligt att göra det i DAF.

Min företrädare har konstaterat att bestämmelserna om kontroll av en frihetsberövads identitet och skyldigheten att föra journal gäller oavsett av vilket skäl en person tas in i en arrest. Hon har vidare uttalat att Polismyndigheten övertar ansvaret för en frihetsberövad i samband med att han eller hon tas in i en arrest för ett lunchuppehåll och att det därför inte bör gälla skilda rutiner för inskrivning av dessa personer, jämfört med vad som gäller när t.ex. en anhållen placeras i en arrest. (Se JO:s protokoll i dnr 5568-2018 och dnr 6001-2018.)

Jag gör inga andra bedömningar än min företrädare. Om det är riktigt att det inte är möjligt att registrera ett transportuppehåll i DAF förutsätter jag att Polismyndigheten snarast åtgärdar denna brist.

Avslutande kommentarer

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det vid inspektionen av arresten Västerås uppmärksammades ett flertal brister. Vissa av bristerna var av en sådan karaktär att de på ett betydande sätt påverkar möjligheterna att bedriva en trygg och rättssäker arrestverksamhet. Detta är allvarligt.

Särskilt allvarligt ser jag på att så många barn hållits i förvar i arresten och att de som arbetar i arresten inte tycks ha en tillräcklig kännedom om vad som gäller för barn som tas in i en arrest. Polismyndigheten måste säkerställa att barn som är gripna eller anhållna inte hålls i förvar i en arrest i andra fall än då det är absolut nödvändigt. Detta gäller inte bara arresten Västerås, utan självfallet även samtliga arrester i landet. Mot bakgrund av vad som kom fram vid denna inspektion och vid min inspektion av arresten Malmö i oktober 2021 (se JO:s protokoll i dnr O 27-2021) finns det anledning för mig att fortsätta att följa hur Polismyndigheten lever upp till kraven i 6 a § LUL.

Polismyndigheten behöver även i övrigt komma till rätta med de brister jag tagit upp.